

УДК 811.111+81'38

Редька І. А.

ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ В ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕТИЧНОЇ ПАСТОРАЛІ

У статті розглядаються модифікації протомоделі зміни емотивності пасторального вірша. З'ясовано, що на протязі протомоделі, яка передбачає емотивний поворот від негативної до позитивної текстової тональності, у варіативних моделях емотивний поворот може відбуватися у протилежному напрямі, що фіксується у відповідних стилістичних засобах.
Ключові слова: пастораль, емотивність, емотивний поворот, стилістичний засіб.

Редька І. А. Диакронический аспект реализации категории эмотивности в текстах англоязычных поэтических пасторалей. – Статья.

В статье рассматриваются модификации протомодели изменения эмотивности пасторали. Установлено, что, в отличие от протомодели, предполагающей эмотивный поворот от негативной к позитивной текстовой тональности, в вариативных моделях эмотивность реализуется в противоположном направлении, что фиксируется стилистическими средствами.
Ключевые слова: пастораль, эмотивность, эмотивный поворот, стилистическое средство.

Redka I. A. Emotivity of English pastoral poems: a diachronic study. – Article.

The article studies modifications of emotivity manifestation in English pastorals. It has been proved that contrary to the invariant model of emotivity manifestation that presupposes the emotive turn from a negative to positive textual tone, its variants reveal the change of emotivity in the opposite direction via networks of stylistic means.

Key words: pastoral poem, emotivity, emotive turn, stylistic means.

Сьогодні, в епоху урбанізації, яка неминуче передбачає віддалення людини від природи, англomовна поетика фіксує чимало спроб сучасних авторів писати поетичні твори під жанровою назвою «пастораль» (наприклад, Роберт Рорабек, Білл Грейс, Крістін А. Кізлі та ін.). Така спрямованість є не новою, оскільки відомо, що історично пастораль сформувалась у відповідь на зростаючу тенденцію проживання людей у містах-полісах [1].

Жанростильові ознаки пасторалі вже були у фокусі уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників, представників як літературознавчої, так і мовознавчої парадигм (В.М. Ганин, Т. Винник, Г. Купер). Постійне звернення поетів до цього жанру, навіть у епоху панування позажанрового ліричного вірша, позначалося та продовжує позначатися на його ознаках у вигляді різноманітних модифікацій. Зараз до фокуса уваги потрапляє варіативність реалізації категорії емотивності в текстах англomовних поетичних пасторалей. Зокрема, вивчення потребує те, як саме прагнення автора до гармонії, яке є жанровизначальною ознакою англomовної пасторалі, видозмінюється під впливом мислення відповідної доби і яким чином це відображається в поетичному мовленні.

Метою статті є з'ясування особливостей реалізації категорії емотивності поетичного тексту в діахронічній перспективі. **Об'єктом** статті постає реалізація категорії емотивності в поетичному тексті, а **предметом** – варіативні зміни протомоделі емотивності пасторалі під впливом культурософських чинників відповідної доби. Дослідження проводиться **на матеріалі** англomовних текстів жанру поетичної пасторалі, взятих у часових межах ХІХ – ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу. Емотивність як категорія поетичного тексту є маніфестаці-

єю емоційності його автора [7, с. 24] у зображувально-виражальних засобах, а також стилістичних і композиційних прийомах вірша. Емотивність поетичного тексту має динамічні ознаки, оскільки емоціям властиво змінюватися [5, с. 37]. Текстовий відрізок, у якому один образ емоції змінюється іншим (часто навіть протилежним), містить явище, що в межах цього дослідження термінується «емотивним поворотом».

Емотивний поворот визначаємо як текстову стратегію заміщення автором емотивного компонента в комплексній емотивно-когнітивній структурі поетичного тексту, маркованій лінгвопоетичними засобами, на протилежний шляхом застосування відповідних композиційних прийомів, що відбиває (свідому чи досвідому) емоційну переорієнтацію автора вірша. У своєму дослідженні емотивно-когнітивної структури вірша ми послуговуємося визначенням «афективно-когнітивної структури» К.Е. Ізарда, згідно з яким нею є ментальне утворення, що містить інформацію про виникнення емоції як відгуку психіки індивіда на певний ментальний образ (символ, поняття, думку тощо) [2, с. 28].

Особливість **емотивного повороту пасторалі** полягає в його **кумулятивних** (термін «кумулятивний образ» належить В.А. Кухаренко [3]) характеристиках, котрі фіксують перехід ліричного суб'єкта від одного емоційного стану до іншого через низку текстових мотивів, які вибудовують комплексне поняття гармонії в межах поетичного тексту [6].

Протомодель зміни емотивності пасторалі носить дещо «лінійний» характер, надиктований психологією переходу ліричного суб'єкта від стану тривоги через ряд інших станів до стану душевної благодаті, яку зумовлює відчуття

абсолютної гармонії з довкіллям. Протомодель емотивності англомовної пасторалі визначається такою послідовністю мотивів, що виявляються при аналізі низки текстів цього поетичного жанру:

- 1) мотив блокування тривоги;
- 2) мотив встановлення зв'язку з вищими силами;
- 3) мотив ідентифікування об'єкта прихильності з природою шляхом: а) проектування позитивних емоцій, пов'язаних із ним / нею, на явища природи; б) проектування негативних емоцій, пов'язаних із ним / нею, на явища природи;
- 4) мотив віддзеркалення почуттів ліричного суб'єкта об'єктом прихильності.

Це все формує комплексне поняття душевної гармонії, яке полягає в єднанні ліричного суб'єкта з божественними силами, природою та об'єктом кохання [6].

З часом мотив звернення ліричного суб'єкта до вищих сил заміщується мотивом звернення до об'єкта любові, який, своєю чергою, може тематично видозмінюватися в контексті пасторальної поезії. Таким чином, мотив формування тривоги за об'єктом любові може заміщуватися мотивом формування тривоги за невпинну плинність часу. Розглянемо це на прикладі вірша "Pastoral" [8], написаного американською поетесою Едною Сент Вінсент Міллей (1892–1950).

Аналізований поетичний текст виявляє риси протомоделі емотивного повороту, якому властивий плавний перехід від одного емоційного стану до іншого на шляху до досягнення ліричним героєм гармонії. Емотивний рух тут відбувається в напрямі від меланхолійного стану до гармонійної піднесеності ліричного суб'єкта. При цьому меланхолійний стан ліричної героїні породжується плінними образами, які структурно розміщені в тексті за принципом індексальності, тобто у спосіб передування ознаки образу цілому образіві, що створює імпресіоністичну картину в поетичному тексті: *If it were only still! – / With far away the shrill / Crying of a cock; / Or the shaken bell / From a cow's throat / Moving through the bushes; / Or the soft shock / Of wizened apple falling / In a forgotten orchard / Upon the hilly rock!* **Мотив блокування тривоги** має місце на початку аналізованого вірша та позначений реченням в умовному способі: *If it were only still!*, після якого розміщується низка плінних образів, ілюстрованих вище.

У другій строфі спостерігається емотивний поворот до стабільності та піднесеності почуттів авторки, де ключову роль відіграє **мотив призупинки плинності часу** (свого роду гіпнотичне зачарування ліричної героїні пасторальним пейзажем). На перше місце тут ви-

ходять правічні образи, які надалі деталізуються: *Oh, grey hill, / Where the grazing herd / Licks the purple blossom, / Crops the spiky weed! / Oh, stony pasture, / There the tall mullein / Stands up so sturdy / On its little seed!* Плінні образи в цьому фрагменті вірша змінюються усталеними: *the tall mullein / Stands up so sturdy / On its little seed!* Таким чином, досягається гармонія, що в авторському світобаченні постає як єднання з правічною природою та перебування з нею завжди, що уможлиблюється творчою здатністю автора призупинити мить зачарування.

У ліричних віршах ХХ століття, які інкорпують ознаки поетичних пасторалей, емотивний поворот відбувається у протилежному напрямі: від гармонійної благодаті до суму або навіть тривожного оціпеніння ліричного суб'єкта. Це зумовлюється переключенням свідомості ліричного героя між антиномічними просторами, наявними у такого роду віршах. Антиномічні простори можуть бути представлені наступними опозиціями: *тут :: поруч; природа :: соціальне середовище; реальність :: мрія* тощо.

Сучасна пастораль демонструє дисоціацію образів, які в класичній пасторалі об'єднуються задля створення ефекту гармонії. Звернімося до віршованого тексту "Pastoral" [9], написаного Кеннетом Патченом (1911–1972), якого відносять до покоління Сан-Франциського ренесансу.

В аналізованому вірші образи, які з'являються на пасторальному полотні, є неочікуваними та ворожими. Вони згруповуються у тканині поетичного тексту технікою колажу, який передбачає поєднання різнорідних образів (у тому числі алюзивних) задля досягнення неочікуваного ефекту, що сприяє підсилению гостроти сприйняття твору реципієнтом [4]. Емотивний поворот у цій пасторалі відбувається у дещо незвичному напрямі: від гармонії та спокою ліричного героя до його внутрішньої тривоги.

Вірш наповнений алюзіями та символами, які забезпечують перехід ліричного героя від стану блаженного спокою та миру до морозного страху й оціпеніння. Так **мотив утвердження благодаті** «в'язко» (за допомогою розширеного порівняння, що має семантику повільної подієвості) переходить у **мотив формування тривоги**: *The Dove walks with sticky feet / Upon the green crowns of the almond tree, / Its feathers smeared over with warmth / Like honey / That dips lazily down into the shadow.*

Друга строфа аналізованого вірша шляхом використання автором перифразів (*three strange wooden arms* = хрести) поступово нарощує тональність тривоги, яка досягає своєї кульмінації при використанні алюзії – власної назви *Pilate* (*Пілат*), що покликана викликати в реципієнта

емоцію жаху, яка надалі підсилюється художнім порівнянням: *Flashing like silver teeth in the sun: / Anyone standing in that orchard, / So filled with peace and sleep, / Would hardly have noticed the hill / Nearby / With its three strange wooden arms / Lifted above a throng of motionless people / Above the helmets of Pilate's soldiers / Flashing like silver teeth in the sun.*

Гармонія у вірші переходить у дисгармонію шляхом уведення автором дотичного сусіднього простору з недоречно-незрозумілими дерев'яними спорудами (хрестами), що височіють над шоломами солдатів, які зловісно виблискують на сонці. Очевидними тут є елементи біблійного сюжету, а точніше, сцена розп'яття Ісуса Христа, подієвість якої нікого, окрім ліричного героя, не хвилює. У цьому випадку пасторальний простір «виганяє» людину, як із Раю, тож вона більше не здатна досягти гармонії під час перебування на природі. З іншого боку, люди, «заколіхані» миром, є нечутливими до страждань, які мають місце поруч.

У ХХ столітті пастораль поступово втрачає «пасторальне» місце дії. Це можна простежити на основі поетичного тексту "Pastoral" [11], написаного імажистом Вільямом Карлосом Ві-

льямсом (1883–1963). Натомість подієвість вірша розгортається в урбаністичному контексті. Гармонія в межах цього поетичного тексту досягається автором шляхом збалансування позитивно та негативно конотованих образів.

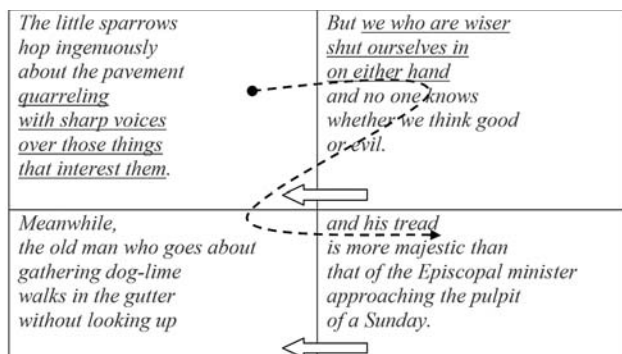
Емотивні повороти в аналізованому вірші здійснюються за принципом зворотної інтерпретації (*bottom-up strategy*), тобто після прочитання вірша.

Уведення автором низки антиномічних образів у контексті цього вірша (*птахи :: люди; нересічні особи :: священнослужителі*) створюють відповідну текстову напругу. Перший і третій образи (у першій і третій строфах), поміщені в певні ситуації, є основними з огляду на жанровизначні образи пасторалі. Вони пов'язані з природою або природними явищами, що маніфестують єднання людини з природним довкіллям, необхідне для формування поняття гармонійної благодаті. **Мотив утвердження благодаті** блокується **мотивом формування тривоги** у цьому вірші, а повтор такого емотивного повороту (у другій частині тексту) посилює текстову напругу. Слова наприкінці поетичного тексту диктують стратегію його прочитання – шляхом повернення до початку: *These things / astonish*

	Протомодель емотивного повороту поетичної пасторалі	"Pastoral" (Една Сент Вінсент Міллей)	"Pastoral" (Кеннет Патчен)	"Pastoral" (Вільям Карлос Вільямс)	"Pastoral" (Роберт Рорабек)
мотив створення тривоги	●		↑	↑	
мотив блокування тривоги		●		↓	●
мотив звернення до вищих сил / об'єкту любові		⋮		↑	↑
мотив витіснення хвилювань					
мотив утвердження благодаті					↓
мотив переповнення позитивними емоціями	↓	↓	●	●	

Рис. 2. Варіативність емотивного повороту англomовної поетичної пасторалі у діахронічній перспективі

me beyond words. Розпізнавання краси в приземлених образах спрямовує розгортання пасторальної образності вірша у напрямі єднання людини з людиною і природою, чим потенційно і досягається гармонія.

Рис. 1. Стратегія інтерпретації ліричного вірша “Pastoral” Вільяма Карлоса Вільямса

На рис. 1 стрілкою в пунктирній лінії поданий звичний напрям прочитання віршованого тексту, а білими стрілками представлений напрям можливої пасторальної інтерпретації, який сприяє формуванню гармонії як ключової ознаки поетичної пасторалі.

Англомовна поетична пастораль у ХХІ столітті втрачає основні жанровизначні риси. Натомість її елементи використовуються для структурування медитативного настрою вірша або ліричного вірша, присвяченого мріям ліричного суб’єкта. Спробуємо простежити цю тенденцію на основі вірша під жанровою назвою “Pastoral” [10] сучасного поета Роберта Рорабека (нар. у 1978 р.).

В аналізованому поетичному тексті, який має рамкову структуру, наявні два емотивні повороти: від суму-відчаю до гармонійної піднесеності ліричного героя та в зворотному напрямі – від його гармонійної піднесеності до суму-надії. Розрив стосунків між ліричним героєм і його коханою на ґрунті ревності слугує поштовхом до викладення почуттів автора у вигляді пасторальних образів, які уможливають досягнення гармонії. Гармонія полягає в єднанні закоханих людей і оприявлюється в тексті метафоричною картиною, де кохана особа осмислюється автором крізь призму образу прирученого оленя, якому обіцяють благодатне життя в разі, якщо він повернеться: *If you come running back to me now, / Like a tamed deer back from its ventures in the woods, / I will love you just as I ever did. / See me*

put down my rifle and lay out my palm / With sweet grain for you.

Акумулятивні в центральній частині вірша образи, які формують гармонійну картину, дають поштовх до емотивного повороту в напрямі суму, який визначається рамковою структурою вірша. Такий композиційний прийом у цьому випадку маніфестує творчий перехід ліричного героя зі світу реального до віртуального світу мрій і навпаки. Тож емотивність аналізованого вірша змодельована комбінаторикою мотивів **блокування тривоги** та **утвердження благодаті**, що, у свою чергу, змінюється **мотивом блокування тривоги**.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що реалізація емотивності англомовної пасторалі набуває змін упродовж усього існування цього жанру. Емотивність пасторалі відзначена прагненням ліричного суб’єкта до досягнення гармонії в житті на лоні природи, що протиставляється життю в місті. З часом зміна творчих тенденцій агресивніше вселяє емоцію тривоги в пасторальний текст. Комбінаторика емотивних мотивів визначає напрям розгортання емотивності поетичної пасторалі.

Протомодель реалізації емотивності має лінійний характер, а пасторальний текст, який на ній базується, демонструє плавкий перехід від негативної тональності до позитивної. Згадана модель працює за умови наявності одного простору в пасторальному творі. При введенні автором опозиційного простору емотивність поетичної пасторалі може розгортатися в напрямі від мотиву ствердження благодаті до мотиву створення тривоги, що свідчить про повне усвідомлення автором реальності під час творчого процесу. Поданий нижче рисунок 2 пропонує компаративне зображення можливих варіантів емотивного повороту поетичної пасторалі у співвідношенні з протомоделлю, яку може зокрема проілюструвати поетичний текст Е. Сінгера Роув “Love and Friendship”, який вже був у фокусі дослідження [6].

Пастораль являє собою ландшафт душевних переживань людини. Для пасторалі важливим є прагнення до гармонії. Цим пояснюється наявність «тривожних» образів, що скасовують присутність гармонії, яку необхідно досягти.

У перспективі дослідження залишається з’ясувати особливість емотивних поворотів у трансжанрових та інтермедіальних текстах, у яких є жанрові ознаки пасторалі.

Література

1. Ганин В.Н. Поэтика пасторали. Эволюция английской пасторальной поэзии XVI–XVII веков : автореф. дис. ... д. филол. наук : спец. 10.01.05 «Литература народов Европы, Америки и Австралии» / В.Н. Ганин. – Москва, 1997. – 30 с.
2. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард ; пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.

3. Кухаренко В.А. Кумулятивный образ в системе художественного текста / В.А. Кухаренко // Слово и текст у просторі культури: тези доповідей Міжнародної конференції, присвяченої 80-річчю з дня народження проф. О.Н. Мороховського (КНЛУ, Київ, 26–27 листопада 2010 р.). – К. : Ленвіт, 2010. – С. 18–19.
4. Литературный словарь терминов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litdic.ru/kollazh/>.
5. Лук А.Н. Эмоции и личность / А.Н. Лук. – М. : Знание, 1982. – 176 с.
6. Редька І.А. Англомовна віршована пастораль у ракурсі категорії емотивності: лінгвопоетична перспектива / І.А. Редька // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць (у друці).
7. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд. ЛКИ, 2008. – 208 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Millay E. St. Vincent. Pastoral [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poemhunter.com/poem/pastoral-3/>.
9. Patchen K. Pastoral [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poemhunter.com/poem/pastoral-2/>.
10. Rogabeck R. Pastoral [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poemhunter.com/poem/pastoral-4/>.
11. Williams W. C. Pastoral [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poemhunter.com/poem/pastoral/>.

УДК 81'37

Романова Н. В.

СЛОВАРНАЯ СЕМАНТИКА НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСЕМЫ ZORN: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассматривается динамика семантического развития немецкой лексики Zorn – «гнев, ярость». Историческими особенностями анализируемой языковой единицы являются изменения её фонетической оболочки, варьирование грамматического рода и усовершенствование смыслового наполнения в рамках формулы «вещь – эмоция». Установлены два семантических процесса: расширение и сужение.

Ключевые слова: эмоция гнева, чувства, норма, оценка, номинация, система, словарная семантика.

Романова Н. В. Словникова семантика німецькомовної лексики Zorn: діахронічний аспект. – Стаття.

У статті розглядається динаміка семантичного розвитку німецької лексики Zorn – «гнів, лютість». Історичною особливістю аналізованої мовної одиниці є зміни її фонетичної оболонки, варіювання граматичного роду та вдосконалення смислового наповнення у межах формули «речі – емоція». Установлено два семантичні процеси: розширення та звуження.

Ключові слова: емоція гніву, почуття, норма, оцінка, номінація, система, словникова семантика.

Romanova N. V. Lexical semantics of German word Zorn: a diachronic aspect. – Article.

The article deals with the dynamics of semantic development of German lexeme Zorn – “anger”, “fury”. Historical features of the analyzed language unit are changes of its phonetic shell, variation of grammatical gender and improvement of meaning in the frame of formula “an object – an emotion”. Two semantic processes – extension and contraction – were specified.

Key words: emotion of anger, feelings, standard, evaluation, nomination, system, lexical semantics.

Проблема исторической семантики лексических единиц является одной из важнейших и вместе с тем недостаточно разработанных. Выступая главным хранителем общечеловеческого и этнического опыта, знаний, мыслей и ценностных представлений во времени и пространстве, словарная лексика фиксирует основную и дополнительную систему значений. В составе этой лексики кодифицированы наиболее частотные слова, к которым можно отнести и исследуемое слово *Zorn*.

Изучение семантического аспекта данной языковой единицы в русле диахронии поможет не только реконструировать, но и глубже осмыслить её смысловое наполнение, исследовать диалектику движения основных семантических типов.

Актуальность статьи определяется ориентированностью современной лингвистики на выявление парадигмы значений слова, динамики его семантического развития, определения характера семантических изменений, выяснения того, как в семантике объективируется знание этноса о мире.

В задачу статьи входит описание эмоции гнева в контексте теории дифференциальных эмоций и выяснение типов словарной семантики *Zorn* в синхронии и диахронии.

Теория дифференциальных эмоций, разработанная в 70-х годах прошлого века известным американским психологом К.Э. Изардом, рассматривает гнев, с одной стороны, как мотивационную систему организма, с другой – как фундаментальный личностный процесс, специфически переживаемый человеком и влияющий на его когнитивную сферу и поведение. При этом эмоция гнева взаимодействует с побуждениями (драйвами), гомеостатическими, перцептивными, когнитивными и моторными процессами и оказывает на них влияние. В свою очередь, драйвы и перечисленные процессы влияют на эмоцию гнева. Отсюда следует, что эмоция гнева является чрезвычайно сложным феноменом, который предполагает «сотрудничество» трёх аспектов: психического, рационального и телесного.

Эмоция гнева, по мнению К.Э. Изарда, является одной из важнейших предпосылок для